

KONGESPEJLET

KONUNGS SKUGGSJÁ

Oversat af

Finnur Jónsson

Indhold

Forord

Indledning

Første del

Sönnen beder om nyttig lære

Købmandens færd

Havet og vindene

Årstiderne

Solens bevægelse

Utrolige beretninger

Hvalarter

Islands underere

Irlands underere

Grönlands underere

Himlens og jordens bælder

Sejladsens ophør

Sejladsens begyndelse

Anden del

Sæder i kongens hird

Tjænester hos kongen

Foretræde hos kongen

Opførsel hos kongen

Tiltale til kongen

Uår i land og folk

Forhold til kongen
Opførsel i hallen
Krigskunst
Mandev. Høviskhed
Overmod og mådehold
Retsind i domme
Kongens retsind
Syndefaldet
Adams brøde og dom
Lucifer i slangen
Tale og tolkning
Guds domme
Kongens bøn
Kongens dommervirksomhed
Visdommens tale
Kongens domme
Dommes væsen
Strænge og milde domme
Retfærdige domme
Hvorledes løfter bör holdes
Retfærdige domme
Konge og biskop

Forord

Kongespejlet — Konungs skuggsjá —, forfattet af en Nordmand o. 1220-30, har i sin helhed kun foreligget i én oversættelse på dansk, nemlig den, der fandtes i udgaven fra 1768. Det kgl. nordiske Oldskriftselskab besluttede derfor at lade en ny oversættelse følge efter den udgave af dette vigtige værk, som det foranstaltede og som forelå afsluttet 1920. Angående selve værket, dels tilblivelse og indhold, henvises til den udførlige indledning til nævnte udgave. Her skal kun bemærkes, at forfatteren, som det fremgår af hans egen prolog, vilde skrive om købmanden, kongen, den gejstlige stand og bonden. Men han har kun nået at få de to første afsnit færdige. Rimeligvis har døden hindret ham i værkets fuldførelse. Forfatteren var uden tvivl en ældre mand med rig livserfaring. Af selve værket fremgår endvidere, at han har bot så nordlig som i egnen omkring Nærö (Njarðey, Naumdœlafylki). At han var gejstlig viser indholdet tydeligt, men hans navn er ukendt; det skjulte han selv med flid. De formodninger, man senere har anstillet om forfatteren, er alle lige usikre. Bogen vidner selv bedst om ham, om hans lærdom, hans sunde blik, hans mådehold og bravhed, men også om hans lettroenhed (som han iøvrigt selv begrundes). Ikke mindre vidner den om hans sproglige ævne og stil, der dog er stærkt påvirket af latin. Værket er både i den ene og anden henseende enestående i oldnorsk litteratur.

Oversættelsen er gjort så nøjagtig som muligt. Det vil ses, at teksten er fuld af overflødige ord og sætninger, hvilke forfatteren har fundet nødvendige for den fulde og nøjagtige

forståelses skyld; alt dette er bibeholdt her. Løvrigt er det tilstræbt at gøre den danske oversættelse så mundret som muligt, i overensstemmelse med nutidssproget. Oversætteren håber dog, at læseren vil få et indtryk af forfatterens ejendommelige stil i det hele og store.

Tallene i randen sigter til den ovennævnte udgaves sidetal.¹

Oldskriftselskabets sekretær, museumsinspektör G. Neergaard bringer jeg herved min bedste tak, fordi han har gennemlæst manuskriptet og deri foretaget mangfoldige stilistiske forbedringer.

København, i november 1926.

FINNUR JÓNSSON.

---

¹ Udeladt i denne udgave.

Indledning

Da jeg førte alle livsstillinger frem for min tankes öjne og med opmærksomhed undersøgte enhver livsstillings samtlige sæder², så jeg en stor mængde folk udmattes på de vildstier, der skrånede ned fra de sædelige hovedveje og førte til den dårlige vandels vildene veje. De folk, som fulgte de stier, der mest førte ned ad skrånningen, gik tilgrunde i ubeboelige dale, ti de blev trætte af den store möje ved den gennemløbne vej, og de havde ikke kraft til at gå opad skrånningen, og de fandt heller ikke de genveje, som kunde føre dem til sædernes hovedvej. Denne menneskemængde syntes mig at gå tilgrunde på forskellig vis; nogle som følge af vankundighed, ti vildstierne var så stærkt betrådte, at de syntes at være de mest farbare, hvorfor vankundige mennesker trode, at det var folkeveje, eftersom de fleste færdedes på dem. Men andre gik til grunde af dovenskab og skødesløshed. Atter andre fandt det så ensomt at gå ad andre veje end dem, de fleste fulgte. Nogle lod sig bevæge af hån og spot, [som de blev genstand for], hvis de færdedes alene på vejen. Andre lod sig bevæge af trods og slethed i forbindelse med forskellig art begærlighed. Men da jeg havde set, hvorledes man kastede vrag på sædeligheden og tillige set den vragendes undergang, så overvejede jeg med mig selv, hvilken art sti jeg skulde betræde, for at jeg ikke skulde komme til at færdes alene på den vej, jeg valgte, uden at jeg dog gik ad de stier, på hvilke jeg så de fleste blive udmattede, og dette for at jeg ikke skulde berøves mine kræfter til at gå opad, hvis jeg fik lyst til at vende om³.

Men da min fader endnu var i live og holdt meget af mig, vilde jeg hellere ty til hans råd end efter et overilet skön fatte en beslutning, han ikke syntes om. Jeg gik da straks til min fader og forklarede ham hele mit ærinde. Men da min fader både var klog og velvillig, blev han venlig stemt, så snart han hørte, at mit ærinde var at søge [oplysning om] gode sæder, og han tillod mig at spørge om alt, hvad jeg vilde, angående både arten af og forskellen på de sæder, enhver livsstilling krævede; han lovede at belære mig om enhver livsstillings sæder, hvorom jeg spurgte, alle de sæder nemlig, som burde være hver livsstillings, og han lovede at vise mig — for at jeg kunde undgå dem — alle de vildstier, som de fleste mennesker, der vender sig bort fra de sædelige hovedveje, slår ind på; tillige lovede han at vise mig de genveje, som er farbare for dem, der ønsker fra vildstierne at vende tilbage til hovedvejene.

Dernæst begyndte jeg min tale med et første spørgsmål om *købmændenes* livsstilling og dens sæder. Efter at den tale var sluttet og svarene færdige, blev jeg dristigere i min tale og mine spørgsmål, og steg med hensyn til livsstilling som genstand for vor tale til den allerhøjeste, idet jeg begyndte at spørge om *kongens* sæder, samt om de sæder, andre stormænd og de, der følger og tjæner disse, bör beflitte sig på. Heller ikke undlod jeg ganske at spørge om *lærde mænds*⁴ livsstillinger og deres sæder. Så sluttede jeg mine spørgsmål med at nævne *bøndernes* og den almene befolknings livsstillinger og disses sæder og væsen. Men medens jeg modtog fyldestgørende og vise svar af min faders mund angående alt det, jeg spurgte om, var der höjtstående og kloge mænd tilstede, som hørte mine spørgsmål og hans vise og sande svar; de bad mig da om at nedskrive og i en bog at optegne al vor samtale, så at denne ikke skulde være glemt i samme øjeblik vi tav, men siden hen blive nyttig gammen for de mange, der ikke havde kunnet nyde den underholdende belæring af os, der

selv havde været vidner til samtalen og hørt den. Jeg handlede efter deres bön og råd. Jeg overvejede⁵ alle disse taler med opmærksom erindring, og jeg har nu nedskrevet dem alle i én bog, ikke blot til ørensløst og et öjeblikks underholdning for dem, der hørte talerne, men også til mangeslags nytte for alle dem, som med rigtig opmærksomhed tilegner sig denne bog og rigtig lægger vind på alt, hvad bogen byder. Bogen er således indrettet, at man ikke blot vil finde, at den indeholder lærdom og underholdning, men også at den er til megen nytte, hvis det, der er skrevet i bogen, nöje tilegnes og iagttages (i livet). Men den, der har fuld og rigtig dømmekraft, vil erkende, at den bog, der består i fortolkning af et værk⁶, må blive vidtløftigere end selve dette.

Bogen har fået et skönt navn, ti den hedder SPECULUM REGALE, dog ikke på grund af den mands overmod, som skrev den, men forat de, der hører den, skulde finde den så meget mere tillokkende til tilegnelse, og dernæst forat enhver, der vil udforske gode sæder eller høviskhed eller smukke og passende talemåder⁷, i bogen kan finde og se mange billeder, som man kunde kalde det, eller al slags forarbejdede genstande ligesom i et klart spejl. Men af den grund hedder bogen *Kongespejl*, at der deri ligeså bestemt er skrevet om kongers som om andre mænds sæder; kongen bærer da også det höjeste navn, og han skal beflitte sig på de skönreste sæder, ligeså hans hird og alle hans tjænere, for at alle andre folk fra dem kan hente gode forbilleder på retskaffenhed og god opførsel og alle andre høviske sæder. Enhver konge bör se i dette spejl og da først se på sine egne sæder og dernæst på alle deres, som står under hans magt; han bör hædre alle dem, der har gode sæder, men ved i tugt vænne alle dem til gode sæder, der ikke kan lære disse uden frygt (for straf).

Men selv om bogen kaldes *Kongespejl* snarere end noget andet, så er den dog bestemt for alle og dermed, som en almindelig, frit overladt alle, ti enhver, som vil, har lov at se deri og udspejle (ved hjælp af den), hvad enten det gælder andres eller hans egne sæder; han vil finde så godt som alle sæder omtalte deri, og jeg mener, at til uhøviske mænd vil *den* ikke blive regnet, der rigtig følger alt, hvad deri kan findes og som angår hans sæder, hvem han end er med hensyn til stilling eller navn.

Men hvis nogen ønsker eller har lyst til at høre eller tilegne sig denne bog, er det ikke nødvendigt at efterforske, hvad den mand hed eller hvem han var, som satte den sammen og lod den skrive, for at det ikke skal ske, at nogen vrager hvad nyttigt der findes deri, enten for at forhåne forfatteren eller af misundelse eller en eller anden uvilje mod ham. Men derom vil vi gerne bede, — hvad alle kan efterkomme, — at de, som hører bogen, undersøger den med omhu og rigtig vurdering, og dersom der skulde være noget, som anses nødvendigt for bogen og ikke findes i den, enten angående sæders væsen eller passende udtryksmåde, da beder vi, at de vil indsætte det på rette plads, og at man til gengæld, hvis noget findes deri, som anses at være til skade for bogen og som vi i vor kortsynethed har sagt for meget, med billighed vil fjærne det og (således) bøde på vor ukyndighed og (iøvrigt) vurdere vort arbejde godt og velvilligt; ti ikke har vi arbejdet af hovmod, men af velvilje mod alle dem, der mener at trænge til og ønsker en sådan lærdom. Men da jeg gik til min fader med det spørgsmål, hvorom nu er talt, belærte jeg ved det første ord, hvormed jeg hilste ham⁸, alle om, hvorledes enhver bör hilse eller tiltale sin fader.

---

² Ved „sæder“ betegnes egenlig ikke det *moralske* i og for sig, men den ydre vandel, opførsel, den måde, hvorpå man fører sit liv i alle enkeltheder; det „moralske“ kan komme herindunder. „Sædelig“ må forstås i overensstemmelse hermed.

- 3 Hvis han nemlig opdagede, at det alligevel var en gal sti, han var slået ind på.
- 4 Det er gejstlighedens.
- 5 **o**: genkaldte i erindringen.
- 6 **o**: af en anden bog, der skal udførlig forklares.
- 7 **o**: måde at belægge sine ord på.
- 8 Der sigtes til de første ord i 1. hovedafsnit („God dag, min herre“).

Første del

Sönnen beder om nyttig lære

S.⁹ God dag, min herre. Jeg er kommen til eder, som det sömmer sig en lydlig og ydmyg sön at træffe sin kærlige og höje fader. Jeg vil bede eder om at have tålmodighed til at høre på de ting, som jeg har lyst til at spørge om, og have nedladenhed til at svare på spørgsmålene med velvilje.

F. Eftersom du er min eneste sön, er jeg glad ved, at du ofte kommer til mig, ti en samtale mellem os om mange ting vilde være naturlig, og jeg vil gærne lytte til, hvad du måtte ønske at spørge om, og svare på de spørgsmål, der rettes til mig på forstandig måde.

S. Jeg hører det enstemmige og efter min formening rigtige vidnesbyrd af alle om eders visdom, at der næppe gives en klogere mand i dette land end eder med hensyn til al visdom, ti eders afgörelse eftertragtes af alle, som har med vanskelige sager at göre. Jeg hører da også, at da I var hos konger, tyktes det så, at hele landets styrelse, såvel love og forlig som al slags kløgt, fandtes i eders mund. Eftersom jeg nu er rette arving til eders formue, så vilde jeg også gærne blive delagtiggjort i noget af eders visdoms arv, og jeg vilde, at I skulde lære mig, hvilket alfabet¹⁰ eller hvilke begyndelsesgrunde jeg kunde modtage af eder, af en sådan art, at jeg ved hjælp deraf kunde læse alle eders mandevids skrifter og således træde i eders fodspor, ti jeg antager, at når I går bort, vil mange betragte det som sikkert, at I har oplært mig overensstemmende med eders sæder.

F. Sådanne taler er jeg både glad ved at høre på, og jeg er villig til at svare derpå. Ti det er mig en stor trøst, at jeg har efterladt mig en stor formue, forat min rette søn skal nyde den efter mig; jeg vilde næppe betragte en person som min søn, selv om jeg havde avlet ham, hvis han var en tosse. Men hvis du vil lære mandevide, vil jeg udpege for dig den grundvold, som er al visdoms ophav, således som en hovedvismand¹¹ har sagt: »Det er visdommens ophav at frygte den almægtige gud«. Ham skal man dog ikke frygte som en fjende, men med kærlighedsfrygt, således som guds søn lærte ham, der spurgte, hvad det første bud var; guds søn henviste ham da til det skriftsted¹², som lød så: »Elsk du gud af hele dit hjerte og af al din styrke og af al din formue«. Man skal altså elske gud fremfor alt andet, men frygte gud, hvergang man begærer onde ting, og give slip på vrangt begær for guds skyld, selv om man for menneskenes skyld har mod til at holde ved det. Da du nu spørger om, hvilken grundvold der er for visdomstielegelse, så er dette det eneste sande ophav og intet andet. Den som lærer det og iagttager det, han går ikke glip af den sande visdom og alt hvad godt er.

S. Dette er tilvisse et kærligt råd, som det var at vænte af eder; tilmed er det godt og let at lære for enhver, der har lykken med sig. Men desuden må der være mange ting angående livsstillingerne, der bør læres, hvis man skal kaldes vis.

F. *Dette* er alle gode tings ophav og alfabet. Men ved hjælp af alfabetet læres alle bøger, og jo flere kundskaber der ledsager dette, desto bedre, ti deraf bliver man klog på, hvorledes man fremdeles skal leve, hvad enten man agter at være kongsmand eller bonde eller købmand.

Købmandens færd

S. Eftersom jeg nu er i min bedste alder, har jeg lyst til at rejse mellem lande, ti jeg har ikke mod til at begive mig til hirden, för end jeg har set andre mænds sæder. Nu er dette min lyst, medmindre I giver mig et andet råd.

F. Uagtet jeg mere har været en kongsmand end købmand, vil jeg dog ikke nedsætte den virksomhed (☞: handelen) for dig, ti dertil bestemmer ofte de bedste mænd sig. Men det har meget at sige, om man helst vil ligne dem, der er rigtige købmænd, eller dem, der vel giver sig købmænds navn, men alligevel er (ikke andet end) kræmmere eller bedragere, som sælger og køber falsk.

S. Det vilde passe mig godt at ligne dem, der er retskafne, ti det vil synes værre, end man havde kunnet vænte, om eders søn kom til at ligne dem, der opfører sig ilde. Men hvilken så end min skæbne bliver, vil jeg gærne, at I gör mig bekendt med de mænds sæder, der anses for at bære sig rigtig ad i den livsstilling.

F. Den mand, som vil være købmand, må underkaste sig mange livsfarer, snart ude på havet, snart i hedenske lande, og så godt som altid blandt ukendte folkeslag¹³. Altid må man tænke på at opføre sig godt dér, hvor man tilfældigvis befinder sig. Ude på havet har man megen raskhed og kraft behov. Men hvis du befinder dig i købstæder, eller hvor du så end er, så skal du beflitte dig på god opførsel og forekommenhed. Det skaffer én yndest hos alle gode mænd. Væn dig til at være årvågen om morgenen, og gå straks til kirke, hvor det synes dig bekvemmest at høre messe, og hør da på alle dagtider og messen straks efter ottesangen, og bed for dig dér med dine salmer og de bønner, du kan. Men efter gudstjænesten skal du gå ud og undersøge (mulighederne for) dine handeler. Dersom du er ukendt med handelsforholdene i byen, så undersøg nøje, hvorledes de, som regnes for at være de største og bedste købmænd,

bærer sig ad med deres handel. Med hensyn til de varer, du køber, må du sørge for, at de er helt ufordærvede og uforfalskede, og du skal have undersøgt dem, førend du helt afslutter din handel. Men hvergang du slutter en handel, skal du altid have nogle pålidelige mænd tilstede, som kan bevidne, hvorledes den handel blev sluttet. Din handel skal du nu skøtte lige til davre eller til middag, hvis det (sidste) er nødvendigt, og så skal du gå hen og spise. Dit bord skal du pænt dække med hvid dug og renlige madvarer og god drik. Skaf dig gode varer til dit bord, hvis det er dig muligt. Efter at du har spist, skal du gøre ét af to, enten sove en stund eller også spadserere ude i nogen tid og more dig, undersøge hvad andre gode købmænd foretager sig, eller om der er kommet nogle nye varer til byen af den art, som det er nødvendigt for dig at købe. Men når du kommer tilbage til dit herberg, så undersøg dine varer, for at (være sikker på, at) de ikke bliver fordærvede, efter at de er kommen dig i hænde. Men hvis dine varer bliver fordærvede, og du vil sælge dem til andre, så skjul aldrig (fejlen) for dem, som køber dem, vis køberen den fejl, der er på (varen), og kom så overens om eders handel så godt I kan — da hedder du ikke bedrager. Sæt også en passende pris på alle dine varer, nær det, du ser, man kan forlange, og ikke mere end mådeholdent er — da hedder du ikke kræmmer. Det skal du ihukomme, hvergang du kan få ledige stunder dertil, at tænke på hvad du skal lære; navnlig gælder det lovbøger, ti i virkeligheden er alle andre mænds viden ringere end deres, som af bøger får deres mandevid; og de, som har studeret mest, har de fleste beviser på deres kundskaber. Gör dig bekendt med alle lovbøger, men når du vil være købmand, skal du tilegne dig Bjarkøren¹⁴. Når du kender loven, vil du ikke blive genstand for ulov, hvis du har en sag til afgørelse med en ligemand, og du vil kunne svare i enhver sag i overensstemmelse med loven. Men uagtet jeg nu taler vidtløftig om loven, så bliver dog ingen tilfulde vis,

medmindre han véd god besked med alle sæder og véd, hvori de består på det sted, han stedes; og hvis du vil blive fuldkommen i lærdom, så lær alle sprog, men allerhelst latin og vælsk¹⁵ ti de tungemål er de mest udbredte, men du må dog ikke for det glemme din egen tunge.

S. Gud takke eder, min herre, for at I viser mig en så faderlig kærlighed, at I forklarer mig alle de ting, der er mig nødvendige, hvis jeg blot var så heldig at kunne huske dem og tilegne mig dem. Men hvis I synes, at der i denne tale (angående dette æmne) endnu er noget nødvendigt tilbage, vil jeg gerne lytte opmærksomt dertil.

F. Der er endnu punkter, man ikke kan undvære vedrørende dette æmne, men som dog kan tilendebringes i nogle få ord, hvis man vil så. Væn dig altid til at være så bevægelig som muligt, dog så, at det ikke ødelægger dit helbred. Væn dig til ikke at være nedslået, ti nedslået sind er altid sygt; du skal hellere altid være venlig og glad, med ligevægt i sindet og ikke vægelsindet. Vær selv retskaffen og lær enhver, som vil lære det af dig, hvad godt er og søg altid at vinde de bedste mænd til samvær. Vogt omhyggelig din tunge, og vid, at det er et kærligt råd; ti din tunge kan sömme¹⁶ dig, og din tunge kan dömmе dig. Når du bliver vred, så sig kun lidt og ingen overilede vredesord, ti hvis man ikke passer på kan man komme til at udtale et eneste ord af en sådan art, som man bagefter vilde give guld for skulde være usagt. Jeg kender heller ingen hævn — uagtet mange gör sig skyldig deri —, hvorved man indlægger sig selv mindre ære, end den, at mundhugges med en anden ved brug af skældsord, når man således har en strid med sin ligemand. Det skal du også tilvisse vide, at der ikke gives nogen højere eller stærkere kraft end den at kunne afholde sin tunge fra banden eller skældsord og sladder eller enhver anden tungegift.

Hvis du får børn, så lad ikke dit barn opføres uden at lære idrætter, ti da kan man snarest vænte, at barnet selv kan stræbe efter mandevind eller idrætter, såsnart det bliver voksen, hvis det har lært noget i sin ungdom, medens det var under tugt.

Der er endnu ting, du skal undgå som djævelen selv, det er drikfældighed og tavl, skøger og væddemål og tærningekast om gevinster, ti op fra den slags grundvolde tømres de største ulykker¹⁷, og kun få som ikke tager sig i agt for disse ting vil kunne leve uden (at begå) laster eller forbrydelser.

Lær også omhyggelig luftens lysning og himmellegemernes gang, vekslingen mellem nat og dag og himmelegnenes ordning, og du skal forstå dig godt på, hvorledes havets bevægelse forminskes og tager til; det er (udtryk for) megen kyndighed, og det er tilmed nødvendigt for dem, som vil være rejsende købmænd. Sørg for at blive dygtig til at regne; det trænger købmænd stærkt til.

Men hvis du tilfældigvis er stedt dér, hvor den herskende konges eller en anden høvdinges ombudsmænd befinder sig, så gör dig dem til venner, og dersom de dér på landshøvdingens vegne, foretager nogle nødvendige pålæg¹⁸ så vær redebon med hensyn til alle pålæg og ydelser, for at du ikke skal tabe store ting ved at ville holde på de små. Sørg også for at kongens sager¹⁹ ikke kommer i din pung, ti du ved ikke, om ikke dén måske bliver pengegrisk, som har at varetage sagesfaldet; det er vanskeligere bagefter at skulle anvende bønner, end i forvejen at undgå (fejlen).

Du skal heller aldrig sidde længe inde med dine varer, hvis du kan blive af med dem til passende priser, ti det er købmænds art stadig at købe og siden sælge til andre. Men hvis du skal berede din købmandsrejse over hav og du selv

ejer et skib, så tjær dit skib godt om efteråret, og lad det stå vinteren over med tjæren, hvis det kan ske. Men hvis dit skib kommer så sent på rullestokkene²⁰, at du ikke kan tjære det om efteråret, så tjær det ved vårens begyndelse og sørg for, at det tørrer godt. Sørg altid for at besidde part i gode skibe, eller også skal du slet ikke eje nogen del deri. Gör også dit skib tillokkende, så byder gode mænd sig frem dertil, og skibet bliver da godt bemandet. Gör også altid dit skib sejlklaart ved sommerens begyndelse²¹ og sejl i den bedste sommertid, og hav altid pålidelige tove (takkelage) på dit skib, og vær aldrig om efteråret længe ude på havet, hvis du selv kan råde derfor. Iagttag vel alt dette; da vil det væntelig med guds miskundhed gå godt.

Det skal du også betænke, at der aldrig hengår en dag for dig således, at du ikke lærer noget, som er dig til nytte, hvis du vil kaldes meget vis; bliv ikke dem lig, som finder det beskæmmende, at en anden siger eller lærer dem de ting, hvis tilegnelse vilde være dem til stor nytte. Lad det altid være dig en stor ære at lære såvelsom at belære, hvis du vil være meget kyndig.

Der er endnu nogle småting, som man bör give agt på. Hver gang du rejser ud til havs, skal du på skibet medtage to eller tre hundrede alen vadmæl, som egner sig til at udbedre sejlet med, hvis det skulde blive nødvendigt, fremdeles mange nåle og godt med tråd eller søftebånd²². Uagtet sligt er småtterier at nævne, hænder det dog ofte, at der bliver brug derfor. Du behøver også altid at have mange søm med dig, så store som passer til det skib, du har, både drivsøm og klinksøm, gode dybslod, huløkser, huljærn og bör og alle andre redskaber, man behøver til at bygge skibe med. Alle disse ting, som jeg nu har nævnet, skal du huske at medtage på skibet, når du gör handelsrejser og selv ejer skibet.

Men når du kommer til en købstad, hvor du skal opholde dig, så skaf dig herberg dér, hvor du erfarer, at husbonden er fredeligsindet og vennesæl både blandt stadens og kongens mænd. Sørg også altid for at have god mad og gode klæder, hvis det er dig muligt. Hav aldrig ufredelige mænd eller urostiftere som madfæller eller omgangsfæller. Vær selv så fredelig som muligt, men dog så, at du ikke finder dig i overlast eller store bebrejdelser på grund af frygtagtighed. Men når nødvendigheden tvinger dig til ufred, så udøv ikke hævn altfor rask, (og ikke) før end du ser, at den godt kan udføres og rammer den, der har fortjænt den; men du skal ikke styrte frem (til hævn), hvis du ser, at den ikke kan udøves; søg dig oprejsning senere, medmindre din modpart byder en sådan, som kan blive dig til ære.

Hvis din formue begynder at blive stor ved handelsrejserne, så del den i flere dele til fællig (for at anvendes) dér, hvorhen du ikke selv kommer, men vær omhyggelig i valget af (handels)fæller. Lad altid den almægtige gud og den hellige Maria samt den helgen, du oftest påkalder til din hjælp, eje noget i fællig med dig, og pas omhyggelig på det gods, som hellige mænd ejer sammen med dig, og bring det pålidelig til de steder, hvortil det fra først af blev lovet. Men hvis du har erhværvet meget gods ved handelsrejser, så del det i tre dele; anvend en af disse til fællig med de mænd, som altid bor i gode købstæder, og som er pålidelige og forstår sig godt på handel; de to andre portioner skal du fordele på forskellige steder og handelsrejser; da kan man snarest vente, at, hvis dit gods samtidig er på forskellige steder, ikke alt på engang går til grunde, og da er det snarest at håbe, at det ialfald kan bevares nogle steder, selv om tab af gods ofte kan indtræffe. Men hvis du ser, at dit gods for alvor begynder at vokse stærkt ved handelsrejser, så tag deraf de to (tredje)dele og anvend dem til køb af gode jorder; ti den formue anses oftest at være sikker, hvad enten det bliver en selv beskåret at nyde den eller ens

slægtninge. Så kan du göra ved den ene tredjedel, hvad du synes, enten anvende den til handelsrejser eller det hele til køb af jordegods. Hvis du længe (fremdeles) vil anvende dit gods til handelsrejser, så hold selv op med at befare havet eller foretage handelsrejser mellem lande, såsnart dit gods har fået sin fulde vækst²³ og du har undersøgt andre mænds sæder, således som du synes, og husk godt alle dem, du ser, hvad enten de er gode eller slette. Husk alle de slette for at undgå dem, men tilegn dig alle gode sæder, til nytte for dig selv og alle dem, som vil lære dem af dig.

Havet og vindene

S. Det er tilvisse nødvendigt for enhver, som ønsker at lære de ting at kende, I nu har omtalt, at forstå rigtig hvad der bliver udtalt og bagefter huske det godt. Men da I nu for kort tid siden i eders tale nævnte nogle ting, hvis beskaffenhed jeg ikke forstår, — og dog har jeg overvejet dem med mig selv, det gælder luftens lysning og havets uro —, og da I bød (mig) at lære disse ting og erklærede tilegnelsen af dem som udtryk for kyndighed, og da jeg ikke forstår dem, för jeg hører dem nærmere forklarede for mig, og da jeg (fremdeles) ingen vis mester kender, som måtte have ligeså megen lyst til at belære mig om de ting som eder selv — så vil jeg af disse grunde med forlov bede eder at forlænge denne tale, således at jeg får mere kundskab om disse ting, nemlig om hvorledes luftens lysning tager af eller til, hvorledes det forholder sig med himmellegemernes gang, dag og nat, eller himmelretningernes ordning, men især med havets urolighed, hvad det er, der volder dets ustadighed, eftersom det stundom synes så blidt, at man får lyst til at lege med det vinter og sommer, men i næste øjeblik viser så megen vrede og ondskab, at det strides om de mænds gods og liv, som har med det at göra. Nu har jeg bildt mig ind, at solen fuldførte sine løb ifølge en bestemt

orden således, at det ikke voldte havets bevægelse. Hvis nu det er eders vilje at forklare mig disse ting nøjere, vilde jeg gerne opmærksom lytte dertil.

F. Det kan jeg godt gøre ud fra det, jeg har hørt af vise mænds mund og udfra hvad jeg efter den forstand, som gud har givet mig, synes er rimeligst. Solen har fået et hværv med mange pligter, ti den skal oplyse og opvarme hele verden, og snart det ene, snart det andet sted i verden glæder sig ved dens nærhed. Men således er dens løb, at den stundom fjærner sig fra de steder, hvortil den til andre tider nærmer sig.

Når den begynder at bevæge sig mod øst med varme og lyse stråler, begynder dagen dér først at løfte *østenvindens* sølvbryn og venlige ansigt. Dernæst kranses den (*østenvinden*) med gylden stråleglans, og den ifører sig hele sin frydsdragt, ophører med sine bekymringer og sørgende suk, viser sine naboer til begge sider sit blide åsyn og beder dem være glade med sig i sin glæde og at holde op med vinterens sorger. Den sender også lysende stråler i ansigtet på *vestenvinden* for at forkynde den sin fryd og glæde; tillige byder den *vestenvinden*, at den skal iføre sig en sådan dragt om aftenen, som *østenvinden* havde om morgenen. Men når dagen har fået nogen styrke og til den bestemte tid, roser *sydøstvinden* sig af sin nys modtagne dragt og sender med blidt budskab varmende stråler i ansigtet på *nordvestvinden*. Ved middagstid viser *søndenvinden* sig at være styrket ved varmens rigdom og sender varme vennegaver til *nordenvinden* og opvarmer dens svale ansigt og tilbyder alle sine naboer at gøre dem meddelagtige i sin rigdoms overflod. Men når dagen ganger på hæld, tager *sydvestvinden* med glad ansigt mod det aftagende skin og de varme stråler, viser på sin side fred og forlig, efter at dens vrede har lagt sig; den byder de stærke bølger og stejle styrtesøer at blive sagtmødige og minske

deres kraft, den fremkalder frugtbargørende dugg som tegn på fuldt forlig med sine naboer og blæser med varm ånde sagte i ansigtet på nordøstvinden og opvarmer de blæstkolde læber, optør den rimfrost-belagte pande og de frosne kinder. Men efter aftenens frembrud viser *vestenvinden* sin lysende pande over det venlige åsyn, ifører sig pryddragt og aftenlig skönhed, som om det var en festaften, forkynder med sine udsendte stråler østenvinden, at den skal berede sig til den kommende fest morgenen efter. Men efter solnedgang begynder *nordvestvinden* at opløfte sine fagre öjenbryn og viser ved hævede bryn alle sine naboer, at den i sin varetægt har den strålende solglans; dernæst fører den skygge frem over jordens åsyn og forkynder alle, at hvilestunden nu nærmer sig efter dagens arbejde. Men ved midnat tager *nordenvinden* mod solens løb og fører den gennem fjældörkener mod tyndt befolkede strande og danner en tyk krumrygget skygge og dækker sit ansigt med en skyhjælm og forkynder alle, at den ved natlig vågen er rede til vagthold for sine naboer, forat de kan tage sig en frygtløs og bekvem hvile efter dagens varme; med sval mund puster den også skånsomt i ansigtet på søndenvinden, for at denne den næste dag kan udholde den stærke varme. Den renser også himlens ansigt ved at fordrive skyerne, forat solen den kommende morgen med lethed kan sende varme stråler med lyst skin ud i alle retninger. Men når morgenen kommer, begynder *nordøstvinden* at åbne de lukkede öjenlåg og bevæger sit runde öje som for at se sig om ved den tid, da man står op; mættet af sövn efter den nydte hvile lukker den dernæst årvågent de lyse öjne op. Derefter fører den til alles gårde den lyse dag som en skön yngling og som en passende forløber og forkynder for vist, at straks efter vil det strålende hjul, den skinnende sol, komme, og den byder alle at være godt forberedte. Dernæst rinder solen op og skyder sine stråler i alle retninger for at undersøge den sluttede pagt, og siden går den ad sin bestemte bane, således som

för er sagt. Men efter at freden helt er sluttet mellem alle de hövdinger, der nu blev nævnede, kan man rejse indenfor ethvert område, som man da lyster. Da begynder havet at udelukke alle storme og danner glatte veje dér, hvor der för var ufarbart på grund af store styrtesøer og svære bølger, og kysterne frembyder da på mange steder havne, hvor der för ingen landingssteder var.

Årstiderne

F. Medens denne pagt står ved magt, kan du og enhver anden, der vil føre sit skib eller selv rejse mellem lande, sejle over det farlige hav, og det vilde være menneskenes pligt, tilmed en nødvendighed for dem, at vide rigtig besked om, når tiden er farlig (for sejlasen) og umulig, eller når den tid kommer, da man let kan vove alt, ti den fornuftløse skabning iagttager sådanne tider, om ikke fordi den har fornuft dertil, så dog ved sin natur (instinkt), ti forstandsløse fiske forstår at gemme sig i havets dybder, så længe stormene om vinteren står på sit højeste. Men når det lider ud på vinteren, søger de nærmere til land og samler sig glæde som efter en overstået sorg. Når de så har fået rogn, og det lider på våren, så gyder de rognen og skaber en stor mængde små fisk og formerer således deres slægter, hver efter sit køn og sin art. En snild beregning hos den forstandsløse skabning er det at tage sig så godt iagt for den kommende storm om vinteren, at den i begyndelsen af våren fremfører sin yngel, for at denne kan nyde det stille vejr om sommeren og søge sig udenfor de vidtstrakte strande føde i god fred, og ved hjælp af sommeren erhvæve sig en sådan styrke, at den har tilstrækkelige kræfter til ved vinterens komme, at gemme sig i de kolde dyb blandt andre fisk.

Dette forlig glæder luften såvelsom vandet sig ved, ti når våren kommer, søger fuglene op i den høje luft med liflig sang og glæder sig ved det forlig, der lige er bragt i stand mellem disse høvdinger, som var det en tilstundende fest, og de fryder sig da så meget, som om de havde undgået en stor og truende fare under høvdingernes strid. Dernæst gör de sig reder på jorden og udklækker dér unger, enhver efter sin art, og formerer således deres slægter og opføder dem om sommeren, for at de selv kan søge sig føden den følgende vinter.

Jorden selv glæder sig ved dette forlig, ti når solen begynder at sprede varme stråler ud over jordens åsyn, begynder den at optø de frosne græsrodde og fremløkker dernæst duftende urter med smaragdfarve; den viser, at den glædes og fryder sig højtidelig ved det grønne skruds nytagne pragt, og gladelig byder den føde til alt sit afkom, hvad den för måtte nægte dette på grund af vinterens nød. De træer, som stod med frosne rodde og ludende grene, sætter nu græsgrönt løv og glæder sig således efter vinternødens overståede sorg.

Den urene og modbydelige skabning viser sin kløgt og forståelse derved, at den evner at fordele (vælge) den passende tid (dels) til formering af sin slægt, (dels) til at forlade sit skjul. Så iagttager den også den tid, da den skal fly frosten og den stormfulde vinternød, og gemmer sig så under stene eller i store huller eller i dybe jordsænkninger, indtil den tid indtræder, da den atter kan komme frem. De vilde dyr, der lever i fjælde eller skove, forstår godt at fordele hele tiden, ti de går med det undfangede foster, så længe vinteren er koldest, for at de kan føde deres unger, så snart græsset er spiret frem og sommeren er bleven varm. En lille maddik²⁴, som kaldes myre, kan lære kloge mænd megen økonomi, hvad enten det gælder købmand eller bonde, ja endogså konger såvelsom ringere mænd.